

Բաժանորդագիրը պետք է ծանուցանել 10 ր., վեց ամիսը՝ 6 ր., ամիսը՝ 1 ր., հատուկ՝ 5 կ.:
Բաժանորդը են գրում թիֆլիսյան միջնախոս խմբագրատանը:
Խմբագրության գրասենյակը՝ Գրիբոեդովսկայա փողոց, տուն № 14.

1906
ՆՈՐ-ԴԱՐ

(ԳՐԱՆԻՆԵՐԲԵՐՈՐԴ ՏՈՐԻ)

Սույն 1906 թվին լույս է տեսնում ընդարձակագրական-գրական ամսնոթյունը «Նոր-Դար»-ը նույն ծրագրով և նույն ուղղությամբ:

Ամսնոթյունը կապարդիկան մէջ «Նոր-Դար»-ի տարեկան բաժանորդագիրն է 10 ր., վեց ամսեանը՝ 6 ր., ամսականը՝ 1 ր., հատուկ՝ 5 կ.: Արտասանմանը բաժանորդը վճարում է տարեկան՝ 40 ֆրանկ, վեց ամիսը՝ 25 ֆրանկ:

Յայտարարություններ ընդունում են և օտար լեզուներով, բայց 2 կ., առաջին երեսումը 4 կ.: Շատ անգամ կրկնուող յայտարարությունների համար մեծ զիջում:

Բաժանորդը գրում են թիֆլիսյան «Նոր-Դար»-ի գրասենյակում, Գրիբոեդովսկայա փողոցում, № 14.

Պատուով «Նոր-Դար»-ի հասցեն՝ Тифлисъ, ред. «Нор-Даръ» կամ Tiflis (Caucase), rédaction «Nor-Dar».

Ծանուցում.— Թերթին խմբագիրը մի տարի առաջ Պետերբուրգում իրականացնում է տասնհինգ ընդարձակագրական թերթի ծրագիրը, տարվա թերթի մէջ պատկերներ, և տասնհինգ ծրագրով լույս հանելու շարքի վրա պատկերապարզ լուսանկարներ: Հարկ համարում ծանուցանելու հենց որ թերթի միջոցները ներքին, կրճատագրական պատկերապարզ «Նոր-Դար»-ի հրատարակության և կողմնակից «Նոր-Դար»-ի բաժանորդներին 10 րուրի բաժանորդագիր հաշվում:

ԲՈՒՆԻՆԵՐՈՐԴԻՆ

ԱՌԱՋԱՆՈՐԴՈՂ.— Պետք է մեղադրանքը պատժել:
ԲՈՒՆԻՆԵՐՈՐԴԻՆ.— Թիֆլիսի Գաւառի Ռուսիայի Մեղ գրում են.— Արտաքարգի:
Մեղագործ կոտորած չկայ:
Ռուսական վարչի արտասանմանում:
Պետք է ընդգծել:
Ներդրանքներին թէ ստան անտարբերութիւն:
ՄԱՐԴՈՐԻ ՇՈՐՈՋԸ.
ԹՂԻՍԻՆԵՐՈՐԴԻՆԵՐԸ.— Արտաքարգի:
ԳՐԱՆԻՆԵՐՈՐԴԻՆ.— Արտաքարգի:
Հետեւեց:
ԵՌՈՐ-ԴԱՐՈՐԻ ԷՆԴՈՐԴՈՐԻՆԸ.
Նամակներ կարգադրութեան:
ԲԱՆԴԱՐՈՐԴԻՆ.— Արտաքարգի:
Կողմը:
ՏԵՂԵՆԵՐՈՐԴԻՆ.
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՐԴԻՆԵՐԸ.

Թիֆլիս, 30 մարտի 1906 թ.

ԳԵՏԲ Ե ՄԵՂԱՌՈՐԵՐԸ

ՊԱՏՈՒՆԸ

Ոչինչ այնքան պայծառ, այնքան շփոթիկ կերպով չէ կարող ռուս լեւոնորատիայի բարոյական անանկութիւնը, նրա մասնացոյցի յետադիմական ոգին անկայանքի դարձնել, քան այն բարոյաբարոյութիւնները, այն մարդակեր խորհրդները, որոնց թատերաբեմն է դարձել ամբողջ Ռուսիան իւր բոլոր մասերով, մեծ ամբողջ մի ստորոց աւել է: Որքան էլ ամարդի, գազանական ընտանոթութիւն կրկնել լինեն բերդկաւ զարկի Բալթիկեան նահանգներում, Լեհաստանում, Ռուսիայի մի քանի նահանգներում և Գուրիայում առաջացած աննեղելի խառնութիւնները, այնուամենայնիւ դեռ անցնելով միջին ունի, գտնէ, աւերակով մի պատճառ, գտնէ ամենամանկապէս ու բնական բացատրութիւն:

Բերդկաւ խառն ասում է, իւր բոլոր ոյժով գտնում է, թէ այդ երկրներում չէն գիւղերն ու քաղաքներն այն պատճառով են աւերակում, աւերակների կոտորածի վերածում, բնակչութիւնն այն պատճառով թրջանոթի բերան դրւում, որովհետեւ այդ երկրները ընդհանուր, ապաստան են, Ռուսիայի բաժանուելու մարեր են անուցանում իրենց մէջ: Եւ կան մարդիկ, միլիոնաւոր ռուս «հայրենասէներ», որոնք բերդկաւ խառն ասում այդ բացատրութիւնները հալած իւրի տեղ են ընդունում և հանգիստ խղճով տանում երկրը հիմքից զրկելուց՝ նոր կառավարութեան հրէշային:

Արարքները թող այդպէս լինի: Մի րոպէ համաձայնեց, թէ Ռուսիայի այլ և այլ մասերում մարդկային արհեստից կազմում են հեղեղանքների շարժանքը յետադիմութիւնն է եղել: Մի վայրկեան ընդունեց, որ հարկաւոր ազգայններ անապատացնելու, բազմաթիւ գիւղեր աւերակների կոտորածի վերածելու պատճառը ժողովրդական ապստամբութիւնն է եղել:

Մակայն ինչ առեղ ինչով բացատրել ինչ անուշ տալ այն անուշ դադանութիւնները, որոնք նկարագրում են Շուշու թեմակալ առաջնորդի մարտի 25-ից յետոյ խիստ հեռավորների մէջ: Այդ պատճառով մի անգլիացի, մի ամերիկացի կամ գուրցերկացի լեզուով, առասպել անուշը պէտք է տալ: Նրա քաղաքացիական հասկացողութիւնը չպէտք է զօրի հասկանալ կարողանալու համար, թէ կառավարութեան զօրքը երկրի կարգը պահպանող պետական պաշտօնեան, օրէնքի ներկայացուցիչը կարող է մի վայրկեան թող տալ իրեն կատարելու այն ամենը, ինչ որ կազմակերպի մի ստուար խումբ գաւառացիների և հայտարար միջնորդի ղեկավարութեամբ կատարել և հայաբնակ Տոյ, Սոս, Թաղ և այլ գիւղերում:

Ասացէք, խնդրում ենք, դուք, ռուս քաղաքացիներ, ձեր հայրենիքը, լեզուն, ժողովուրդը սիրով հայրենասէներ, ինչով բացատրել գաւառացիների, հայտարար միջնորդի աչքի առաջ ռուս գիւղերի հայ կնոջը, հայ կոյսին բռնաբարելու ուժերը, հայ մարդու անկողնի դէմ կատարում այդ ցած ու ամարդի սրբապղծութիւնը: Ձեներ խօսում այլևս հայ գիւղացու հարստութեան, ինչքի, ստացուածքի անամոթեալ թալանակոտ մային, որովհետեւ կոյսի պատիւը, կնոջ ամօթանքը բռնաբարելուց յետոյ՝ հարստութեան մասին, նոյն իսկ օրուսի հացի մասին խօսք չի կարող լինել այն ժողովուրդի մէջ, որ հիւսիսի «քաղաքացիութիւնը» ձեռք չի բերել լեռնի:

Ինչ ես պատասխանում դու, ռուս հասարակութիւն, հայերին հասած այս ծանր անարդարների, բարոյական անկեան դէմ: Ինչով ես արդարացնում դու քո այդ

գաւառներից հայ ժողովուրդի դէմ զօրծ դրած այդ առասպելական վարդապետութիւնները: Միթէ կառելի է ասել, որ Շուշու գաւառում ապստամբութիւն, յեղափոխութիւն կայ: միթէ արդար կրկնի ասել, թէ տղեցի, սօսեցի հայը սեպարատիստ է:

Ոչ, ռուս քաղաքացիներ, դրանք անպատկառ թշնամու բամբասանքներ են, միայն մութ մարդկանց խաւար ուղեղների մէջ ծնունդ առած անարժէք պատրուակներ են, և դրանք չեն կարող մի մտազնայի անգամ մեղմացնել գաւառացիութեան ֆրէյլիկի, հայտարար երմարայի կատարած զապառութիւնները Շուշու գաւառում:

Հայ-թրքական համաժողովի առաջ կայեցական որոշման հանդիսարարական հարգողութեան անմիջապէս յաջորդող այդ անբացատրելի աւերակներն ու ընտելութիւնները հայ ժողովուրդի միջեց կորեկ խելի են վատանդութեան ու հաւատքի վերջին կաթիլը դէպի ռուս բերդկաւ առաջնորդի աշխատանքի տրժման պաշտօնակ երմարայիներն ու ֆրէյլիկները:

Հայ հասարակութիւնն անարգում, ոտնահարում է տեսնում իւր մարդկային արժանապատւութիւնը, իւր խոցումը՝ իւր արդարացի զգացումներին հասցնելու հարցաւորները: Նա պատիժ, արժանի հատուցումն է պահանջում այն ամբողջական դէմ, որոնք գիւղերի անկողնի մեղքերի հովանաւորութեան տակ հայ ժողովուրդի կեանքը դժոխք են դարձնում, նրան օրուսի հացի կարօտ դարձնում, նրա ամբողջական վերջին սրբութիւնը պղծում...

Հայ հասարակական զայրույթը և իր մեղմանայ և նրան հասած անարգանքը այն ժամանակ միայն մասամբ գտնէ վերացում կրկնի, երբ երմարայի, ֆրէյլիկի, հայ-թրքի պատասխանատուութեան կը պարտաւորեն և կը պատժեն իրենց յանցանքի ամբողջ ծանրութեան համաձայն:

Հայ հասարակութիւնը կարող է անուշաղիլ թողնել հայ գիւղերին հասած նւթական կորուստները, մոռանալ, կուլ տալ նրա կրած բոլոր զրկանքները, սակայն նա իրաւունք չունի իւր ամենատարբեր զգացումներին հասցնում անարգանքների ու վիրաւորանքների դէմ լուրջ: Նա պարտաւոր է հազարաւոր բերաններով բողբոջելու ռուս կազակի լրբութիւնների և օրէնքի ներկայացուցիչների ցոյց տուած ուժայեց թողարկութեան դէմ: Հայ ժողովուրդի գիտակցի մասը, ինչ գնով էլ որ լինի, յամա կերպով պիտի պահանջէ, որ դատի մատուցին վերջին անցքերի հեղինակները նոյն իսկ այստեղ, թիֆլիսում, և մեղադրարդու դուրս եկած դէպքում ենթակ է ունեն օրէնքի ամբողջ խառնութեան:

ԲԵՐՈՆԻԿԱՆ

Թիֆլիս

Փոխարքայի յանձնարարութեամբ Գ. Գ. Վեյդլիսկայան հայ և թուրք պատուիրակների հետ մարտի 30-ին մեկնել Շուշու ստորոգիտ համար Աշտու կախկապների հարցը տեսնելու թիֆլիսները հայ գիւղերի անկողնի մասին:

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

ձերդ գերագնացութեան, որ երեկ մարտի 26-ին, երկաթուղու դիմ ահի կողմը կողկասան հրացանածիկների 2-րդ բաժնակիցի սպանելու պահակը տեղապահ զօրքի զինուորների թուով բռնել էր ինձ յանձնուած գնդին պատկանող մի քանի հոգի, որոնք մասնակցել էին միտնելու: Բռնուածներն ուղարկուած էին կոմիտայի վարչատունը, որտեղից նրանցից ուժանց ուղարկեցին զուտըղ սրահայան զինուորների հսկողութեան տակ, իսկ կամուար գիւղերը Արարածնեկո ձերբակալուած էր: Երեկոյեան ժամը 8-ին ժողովարկական գնդապետի հետախօսով կարգադրութիւնն ստացուեց նախելու միտնելին ձերբակալուած գիւղերների պատկանող իրեղենները: 13-րդ ստույլի գիւղերները չկամեցան յանձնել իրենց սրահայանները հերթապահ տալով գիւղերը համար, ասելով՝ «Մեզման կալանաւորներ չկան, հարկ չկայ խաւարիկներ: Այնուհետեւ այդ ստույլի գիւղերները դուրս եկան զօրանցի բաղն և սկսեցին դուրս կանգնել մնացած ոտանների գիւղերներին, պահանջելով որ միմեան իրենց հետ և գնան կոմիտայի վարչատունը ինքզինքն, որ ձերբակալուած կամուար գիւղերները արձակուի: Յուզուած գիւղերներին հանգստացնելու համար հերթապահ սպայի ձեռք տուած միջոցներն աշտուլի չունեցան: Միջոցներ հետաքրքիր գիւղերները հաւաքութեան, ամբողջ բաւականաչափ մեծանում էր: Ամբողջ մէջ գիւղերներից ոմանց պահանջում էին, որ մնացած գիւղերները դուրս գնան հրացաններով և գնան կոմիտայի վարչատունը ինքզինքն, որ կամուար գիւղերն արձակուի: Մի քանի հոգի արդէն կանգնած էին բաղն հրացաններով: Գիւղերներն արդէն և ինքզինքն ինքնի վրայ գիւղերներին սկսեցին հանգստանալ և տեղի հանդիսաւ իստեղ: Այդ միջոցին 4-րդ բաժնակիցի բնակարանի մօտ 13-րդ և 15-րդ ստաների մի քանի գիւղերներին հրացանները ձեռքներին պահանջում էին, որ 14-րդ ստույլի գիւղերները միմեան իրենց հետ հրացաններով 14-րդ ստան պատնէշով փակեց իւր բնակարանի մօտը և ներս չթողեց խաղաղարներին, ինքը վեցերկով հրացանները: Ցանկարծ բաղն մէկը հրացան պարպեց դէպի ներս 14-րդ ստույլի բնակարան: 14-րդ ստույլի գիւղերներն սկսեցին կրակել: 13-րդ և 15-րդ ստանները և միւս ստաններից ոմանց պատասխանեցին: Մարտի հրացանաձգութեանը հետեցին մի շարք հրացանաձգութիւններ, մօտ 30. Այն անկարգ հրացանաձգութիւններից վերաւորացին հինգ գիւղեր, երկուսը ծանր, երեքը թիֆլիս, բակում կանգնած ամբողջ փախու մօտ զօրանցը: Մի քանի ոտաններում, որոնց գիւղերներն արդէն ընած էին, հրացանաձգութեան ժամանակ իրարանցում ընկաւ, փակեցած գիւղերները վրայ ընկան հրացաններին: Իմ գաղտնի յետոյ կարող վերադառնել և այլ նա չկանգնեցին: Վատաններն ուղարկեցին թիֆլիսի գիւղերական հրահանգող: Գիւղերները Գիւղերները:

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Փոխարքան անկարելի է գտնել թող տալ Չասկին պարզեցնել տալու հանձնարարական վարչութիւնների ծառայողներին նիւթական միջոցների սղութեան պատճառով:

Մարտի 28-ին վրացիների կողմից մի պատգամաւորութիւն գիւղացի թիֆլիսի հանձնագի պաշտակաւորութեան պարպելի պաշտօնակատար իշխ. Ջափարու-Օրբելիանուն և, նրա ուղարկութիւնը արձակելով վրացապետ կատարող անցքերով, անարարեց նրան իւր ձայնը բարձրացնել ի պաշտպանութիւն վրաց ժողովուրդի: Իշխանը մերժեց պատգամաւորութեան առաջարկը: («Յ»):

Թիֆլիսում կազմուած է վրաց ռազմավարական կուսակցութիւն: Փոխարքան անցատրել է, որ անգրկովկասեան երկաթուղիների գեպարների բանուորներն իրաւունք ունեն ժամանակեղութեան հետեւելու: Պետական Դումայի ընտրութիւններին:

ԳՆԱԽՈՒ

Պետական Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու համար գիւղական համայնքների խորհուրդների ընտրութիւնները կարելի չըլանում նշանակուած են ապրիլի 9-ին:

Մարտի 25-ին հրատարակուած են Պետական Դումայի ընտրական ցուցակները Արշէլ, Դաղթի, Կարապետի և Նուխու գաւառներում:

Գուրիայում բռնուած և իշխանութեան ձեռքն են յանձնուած հինգ հոգի, որոնք պրոպագանդ են կելլ անկախ գործադու անկողն:

Շուրպայի գաւառի Մարաօ գիւղում բռնուած են յեղափոխական ինքզինքն խմբից երկու հոգի, իսկ ուրիշ եօթ հոգու աշտուլ է փակել: Նրանց կռիւից կազակներ են ուղարկուած:

Նոյն գաւառի Ջերուլի գիւղում մարտի 21-ին բռնուած են տեղեկեան գնդի ստանի և գաւառական վարչութեան վրայ գործուած յարձակման ժամանակոյ յեղափոխականներից վեց հոգի և բանտարկուած են:

Դանիակի ժամ. ընդհանուր-հանապարհաւ Արշտուր մեկնել է Շուշու գաւառը:

Դանիակից հաղորդում են, որ թուրքերը քնել են Միխայիլով ռուս օրեր փախել են սպանութեան համար միջադուրդ երկու հայ և մի վրացի: Հայերից մէկը բռնուած է, միւս հայը և վրացին կարողացել են անկայտանալ:

Մարտի 21-ի գիւղերն Իգդիրի բանտից փախել են 7 թուրք և 1 հայ կալանաւոր:

Ռուսիայի գաւառում այրուած են Պատար-Օնի, Արանստա և Բաշի գիւղերը:

ՌՈՒՄԸ

Մայրաքաղաքի թերթերը մանրաւոր տեղեկութիւններ են հաղորդում Պետական Դումայի Պետերբուրգում կատարուած ընտրութիւնների մասին, որոնք մէջ, ինչպէս յայտնի է, կատարելով յաղթութիւն արաւա սահմանադրական-ռազմավարական (ժողովրդական-պատուական) կամ, ինչպէս համառոտութեան համար անուանում են՝ կազակների (կուսակաւորներ) ընտրութիւնները: Մարտի 21-ի լույս 22-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Մարտի 26-ի լույս 27-ի գիւղերը միջոցներին զուգի զօրանցում, որը գտնում է չաւարտում, տեղի ունեցում մի գեղք, որի մասին գնդապետ Գիւլիսկին հետեւող գիւղացիներն է տուել ժամանակաւոր ընդհանուր հանձնարարություն, աշխույժանում եմ

Պետական Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու համար գիւղական համայնքների խորհուրդների ընտրութիւնները կարելի չըլանում նշանակուած են ապրիլի 9-ին:

Ներքին գործերի միջնախորհրդի հրամայել է ամենախիստ քննադատել կատարել կազմովի ստակականագետ Լիպկոյի գործի մասին Լիպկոյի մօտ գտնուած է արցելուած թուրքիների պահեստ Լուսում է, որ Լիպկոյ սերտ յարաբերութիւն է ունեցել մեծ քաղաքների ոտակաւորութեան առաջադէմ տարրերի հետ:

Լուսաւորութեան միջնախորհրդի գիւղական համայնք, Բարձրագոյն հանձնութիւն է տրուած Մուկուայի կանոնը բարձրագոյն կարգի կէջ հիմնելու բոլորական մասնահանգ, որի արցուող տեղի կուսենայ 1906 թ. աշնանը:

Մուկուայում խաղաղութիւն է կատարուած «Տուրք» և «Նախ» գրականութիւններում: Գրաւուած են հոկտեմբերի 17-ից յետոյ առանց զբաղմունքի կայտանուած ընտրութիւնները:

Արեւիկ հանանգում նոյեմբերի 17-ից ի վեր ձերբակալուած և բանտարկուած են

արիւն
 էլ ժի
 ւողով-
 արւո-
 ւել
 նշարէս
 արամը
 արահը-
 ւամա-
 ւիլիօ-
 ւրմա-
 ւննը
 արդի
 րնե-
 ւանը-
 արց
 ւակաւ
 արւ-
 արդ
 ն ու-
 ւթիւ-
 ն ոչ
 ւամա-
 ւահե-
 ւամար